

Yasemin UĞUR ÇAM

Doktora Öğrencisi, Uluslararası Politik Ekonomi, Marmara Üniversitesi
yaseminugurcam@gmail.com
ORCID: 195296913

Kalkınmacı Dış Politika

Öz: 1980’li yıllar itibarıyla değişen ekonomik ve sosyal parametreler birlikte değerlendirildiğinde “Kalkınmacı Devlet” kavramı, geçmiş yıllarda olduğu gibi sadece ekonomik büyüklüğe odaklanmayan ve farklı boyutları (ekonomik, sosyal, diplomatik ve güvenlik) aynı anda içeren interdisipliner bir hale gelmiştir. 2008 mali krizinin ardından Batı hegemonyasındaki küresel politik ekonomi düzeninin yerini alan ve uygulamaları ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilen “Kalkınmacı Devlet”lerden oluşan karma ve hibrit bir yapıya evrilen uluslararası sistem içinde dış politikaya gelişmekte olan ülkeler tarafından geçmişte olduğundan daha büyük önem vermeye başlanmıştır. Bu çalışmada, “Kalkınmacı Devlet” yaklaşımının Washington Konsensüsü, Post-Washington Konsensüsü dönemlerinde ve günümüzde ortaya konulan kavramsal boyutları irdelenerek bu çerçevede “Kalkınmacı Dış Politika” üzerinden bir literatür çalışması yapılacak ve bu kavram ekonomik, sosyal, diplomatik ve güvenlik ana boyutları altında belirlenen alt parametreler çerçevesinde tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Kalkınmacı Dış Politika, Kalkınmacı Devlet, Kalkınma ve Dış Politika, Uluslararası Politik Ekonomi, Devlet Kapitalizmi*

İlgili makale “Araştırma ve Yayın Etiğine” uygun olarak hazırlanmıştır.

Tür: Araştırma Makalesi

Makale Gönderim/Kabul Tarihleri: 01.11.2020/12.11.2020

Kaynak Gösterim: UĞUR ÇAM, Yasemin. 2020. “Kalkınmacı Dış Politika” *DSJOURNAL* 1 (2) (Aralık): 86-105

Yasemin UĞUR ÇAM

Ph.D. Student, International Political Economy, Marmara University
yaseminugurcam@gmail.com
ORCID: 195296913

Developmental Foreign Policy

Abstract: Considering the changing economic and social parameters as of the 1980s, the concept of "Developmental State" has become an interdisciplinary not only focusing on economic layout as in previous years but also including different dimensions (economic, social, diplomatic and security). Especially after the 2008 financial crisis, when Western hegemonic international political economic system has evolved into a hybrid structure consisting of "Developmental States" whose applications can vary from country to country, foreign policy has been given greater importance by developing countries than in the past. In this study, a literature study will be conducted on "Developmental Foreign Policy" by examining the conceptual dimensions of the "Developmental State" approach introduced in the Washington Consensus, Post-Washington Consensus periods and today, and the concept of Developmental Foreign Policy will be opened to discussion under the main dimensions of economic, social, diplomatic and security.

Keywords: *Developmental Foreign Policy, Developmental State, Development and Foreign Policy, International Political Economy, State Capitalism*

The related article has been prepared in accordance with "Research and Publication Ethics".

Genre: Research Article

Article Submission/Approval Dates: 01.11.2020/12.11.2020

To Cite: UĞUR ÇAM, Yasemin. 2020. "Kalkınmacı Dış Politika" *DSJOURNAL* 1 (2) (December): 86-105

Kalkınmacı Dış Politika

İkinci Dünya Savaşı sonrası Doğu Asya'nın sanayiye dayalı büyüme modelinde kilit rol oynayacağı düşünülen "Kalkınmacı Devlet" kavramının literatürde yaygın kullanılması Chalmers Johnson 1982 yılındaki çalışması ile başlamıştır. C. Johnson, bu kavramı Japonya'nın kalkınmadaki başarısını, iyi idari yeteneğe sahip seçkin devlet bürokrasisinin oluşturduğu küçük ölçekli ve yüksek maliyeti bulunmayan pilot organ olarak görev yapan Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın (Ministry of Trade and Industry/MITI) varlığına dayandırarak açıklamıştır. Bu çalışmada bahsedilen Kalkınmacı Devlet, meritokratik bir yapı ile oluşturulmuş MITI vasıtasıyla piyasaya uygun yöntem ve araçlarla müdahale edebilen ve meşruiyet algısına sahip bir devlettir (Johnson, 1982).

Diğer taraftan, Washington Konsensüsü döneminde (1980-2000), Amerikan hegemonyası altında Bretton Woods sistemi içerisinde oluşturulan uluslararası politik ekonomik kurumların (Dünya Bankası (WB) ve Uluslararası Para Fonu (IMF)) etkisi altında tüm dünyada neo-liberal iktisat politikalarının uygulanma alanının artırılması ve küresel düzeyde serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaştırılması ile düzenleyici fonksiyonuna vurgu yapılarak kalkınmacı devlet küresel aktörler tarafından yeniden şekillendirilmeye çalışılmıştır (Civelekoğlu 2015).

1997 Asya Krizi ile birlikte, oluşturulmaya çalışılan küresel liberal sistem ilk sınavını vermiş ve devlet kurumlarının hesap verebilirliği ve şeffaflığının öneminin kavranamaması ile demokratik bir kamu-özel sektör dengesinin kurulamaması giderek daha büyük sorun haline gelmiştir. 2000'li yıllar ile başlayan Post-Washington Konsensüsü dönem, 2008 Küresel Finans Krizi ile sona ermiş ve devletin düzenleyici piyasa müdahalelerinde (Doğu Asya'nın başarılı gelişme modelinde olduğu gibi) bulunması gerekliliğinin yeniden ortaya çıkması, bize Washington Konsensüsü neo-liberal standartlarının doğru olduğunu birkez daha göstermiştir (Debanes 2018).

Farklı uluslararası ekonomik kurallara hâkim olan dönemler itibarıyla (1980-2000: Washington Konsensüsü, 2000-2008: Post-Washington Konsensüsü ve 2008 sonrası) değişen kalkınmacı devlet kavramı nedeniyle bu kapsamda literatürde yapılan çalışmalar hem kavramın tarihsel olarak içeriğindeki değişime yönelik hem de bu yaklaşımın farklı ülkelerde nasıl uygulandığına yönelik olmuştur. Günümüzde ise demokratik değerlere sahip olduğu düşünülen Batı medeniyetinin ekonomik darboğazdan tam olarak çıkamaması ve Batı dışı eksenin farklı normlar içinde ekonomik yükselişinin devam etmesiyle birlikte mutlak ve üzerinde uzlaşma sağlanmış küresel piyasa mekanizması kurallarından bahsedilememektedir. Bunun yerine küresel ekonomik düzenin daha parçalı ve hibrit ¹ (Öniş and Kutlay 2020) bir yapıya bürünmesi kalkınmacı devlet yaklaşımı çerçevesinde ekonomik, sosyal, diplomatik ve güvenlik boyutlarını içeren kalkınmacı dış politika uygulamaları gerçekleştirilebilmek önemli hale gelmiştir.

Bu çalışmada, 1980'lerden itibaren değişen Kalkınmacı Devlet yaklaşımı içerisinde akademik literatürde var olan çalışmalar değerlendirilerek "Kalkınmacı Dış Politika" kavramına ilişkin unsurların, araçların ve dinamiklerin ortaya koyulabilmesi amacıyla ekonomik, sosyal, diplomatik ve güvenlik ana boyutları altında belirlenen alt parametreler (ekonomik: ticaret, finans ve yatırım, teknoloji ve inovasyon, doğal kaynaklar; sosyal: sivil toplum, akademi, iş örgütleri, kültürel, eğitimsel ve tarihsel olarak; diplomasi: küresel yönetime katkısı,

¹ "Hibrit Çağ" kavramı Öniş ve Kutlay tarafından liberalizm sonrası hakim bir paradigma henüz oluşturulamadığından günümüz uluslararası düzeni ifade etmek için ortaya atılmıştır.

uluslararası ittifaklar, kalkınma ittifakları, yumuşak güç uygulamaları; güvenlik: barış gücü kuvvetlerine katılım, bölgesel ve uluslararası güvenlik) ilerleyen dönemlerde bir yol haritası belirlenebilmesi amacıyla mercek altına alınacaktır.

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde “Kalkınmacı Dış Politika” kavramına ilişkin olarak tek tek ülke uygulamalarının genel bir perspektiften ele alındığı, bir ülkenin (Güney Afrika) uyguladığı kalkınmacı dış politikaların farklı tarihsel süreçler içerisinde karşılaştırmalı olarak analiz edildiği, farklı ülkelerin (Türkiye ve Brezilya) uyguladığı kalkınmacı dış politikaların karşılaştırıldığı, kalkınma ile güvenlik kavramlarının birlikte değerlendirildiği ve kalkınma yardımları çerçevesinde bağış alan ülkeye olan kalkınma etkisinin analiz edildiği, kalkınma ve dış politika kavramlarının birlikte değerlendirildiği birçok çalışma bulunduğu görülmüş olup, kalkınmacı devlet yaklaşımından hareketle “Kalkınmacı Dış Politika” kavramının literatür araştırmasını yapan ve ileriye dönük model öneren herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Kalkınmacı Devlet yaklaşımından yola çıkarak “Kalkınmacı Dış Politika” kavramı üzerinden bir literatür çalışması yapmak ve bu kavramı ekonomik, sosyal, diplomatik ve güvenlik ana boyutları altında belirlenebilecek alt parametreler çerçevesinde tartışmaya açmaktır.

Kalkınmacı Devlet Yaklaşımı

1970’lerden itibaren başta Japonya olmak üzere Güney Kore, Tayvan, Hong Kong, Singapur ve Doğu Asyadaki diğer ülkelerin sanayileşme ile hızlı ekonomik dönüşümleri kalkınma literatüründe büyük yankı bulmuştur. Bu kapsamda Japonya’yı inceleyerek en önemli çalışmalardan birini gerçekleştiren Chalmer Johnson, kalkınmacı devlet’i ekonomik büyümeye, üretkenliğe ve teknolojik rekabete öncelik veren bir devlet olarak tanımlamıştır (Johnson 1982). Doğu Asya modeli üzerine inşa edilen sonraki çalışmalarla birlikte ortaya çıkan yeni kalkınmacı devlet’in aşağıdaki görevlerinin olduğu düşünülmüştür.

1. Sanayiye dayalı büyümenin gerçekleştirilebilmesi için politika oluşturmak ve teşvikleri yönetmek (Wade 1990)
2. Piyasa rekabetini sağlayabilmek için fiyatları kontrol edebilmek (Amsden 1989)
3. Araştırma ve geliştirme çalışmalarına katkı sağlamak (Evans 1995)
4. Liyakatli ve bağımsız bir bürokrasinin varlığını sağlamak (Evans 1995)
5. Sivil toplum ile kurumsal bağların oluşturulması (Öniş 1991)

Önceleri yukarıdaki görevler atfedilerek yaygınlaşan yaklaşım, dönemselsel olarak farklı şekillerde oluşan uluslararası politik ekonomik paradigmanın etkisiyle devletlerin kalkınma rejimlerine, güç dağılımlarına, toplumsal ilişki türlerine, kurumsal, siyasi ve insani yapılarına göre değişim göstermiştir. Bu nedenle, kalkınmacı dış politika kavramının detaylarına girilmeden önce kalkınmacı devlet yaklaşımındaki dönemselsel değişimlerin ele alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

1990’lı yıllara kadar Kalkınmacı Devlet modeli, salt ekonomik büyüme hedefine yönelik politikalara odaklanan Doğu Asya tipi dikkate alınarak oluşturulan yaklaşımlar ile oluşturulmuş olmasına rağmen sonraki dönemlerde ekonomik politikalarının sosyal politikalar ile birlikte uygulanmasının gereğine vurgu yapan yeni kalkınmacı devlet modelleri yaygınlaşmıştır (Yaşgül 2013).

Soğuk Savaş sonrası dönemde sosyal politikaları da içerecek şekilde ortaya çıkan bu yeni kalkınmacı devlet modeli özellikle 2008 finansal krizinden sonra daha da kapsayıcı hale gelerek kapasitesi ölçüsünde diplomasi ve güvenlik gibi çok farklı dinamikleri de içeren bir anlayışa

doğru evrilmiştir. 2008 krizi sonrasında Batı tipi demokratik kalkınmacı devletlerin yaşadığı yapısal sıkıntılar nedeniyle Batı-dışı ve görece otoriter yapıdaki gelişmekte olan kalkınmacı devletlerin getirisi yüksek ihracat sektörleri çerçevesinde uluslararası rekabet gücünü artırmaya dayalı politikalar uygulamaya başlamaları ile kalkınma doğrultusunda uygulanan (kalkınmacı) dış politikanın önemi giderek daha da artmıştır. Bu bağlamda, devlet kapasitesini reaktif olarak değil proaktif olarak kullanabilen devletlerin (Öniş ve Şenses 2009) uyguladıkları kalkınma odaklı dış politikalar dikkat çekmeye başlamıştır.

Washington Konsensüsü² Dönemi Kalkınmacı Devlet Anlayışı:

1980’li yıllardan itibaren Brethon Woods sistemi içerisinde Amerikan hegemonyası altındaki uluslararası politik ekonomik kurumlarla tüm dünyada neo-liberal iktisat politikalarının uygulanma alanının artırılması ve küresel düzeyde Washington Konsensüsü prensipleri çerçevesinde serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Başka bir ifade ile, Washington Konsensüsü’u kavramını ilk defa ortaya atan İngiliz ekonomist, John Williamson'a göre, Washington Konsensüsü bir devletin sanayileşme ve ithal ikamesini başlatmadaki lider rolüne bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Lope 2012). Aslında Washington Konsensüsü, ithal ikameci dönemin (kapalı ekonomik politikaların uygulandığı) bittiğini göstermektedir (Peter 1991). Bu bağlamda devlet, düzenleyici fonksiyonu ile ön plana çıkarılarak küresel aktörler tarafından yeniden şekillendirilmeye başlanmıştır.

Washington Konsensüsü dönemindeki “Kalkınmacı Devlet” anlayışında aşağıdaki özelliklerin bulunması gerekmektedir:

1. Pazar müdahalesi yoluyla kalkınma hedeflerini tasarlayan ve izleyen uzman seçkin yöneticiler tarafından yönetilen küçük, güçlü bir devlet bürokrasisi,
2. Bu hedeflerin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi yönünde devlet meşruiyeti algısı,
3. Piyasaya uygun müdahale yöntemlerinin kullanımını ve
4. Kısmen devletten yalıtılmış kalkınmayı kolaylaştıracak bir pilot örgüt

Chalmers Johnson, 1982 yılında “MITI and the Japanese Miracle” adlı makalesinde Japonya kalkınmacı devlet modelini inceleyerek literatürde kalkınmacı devlet kavramının yaygınlık kazanmasını sağlamıştır. Johnson'a göre devletler, devlet-özel sektör ilişkilerini nasıl yürüttüklerine göre düzenleyici ve kalkınmacı kategorilere ayrılabilir. Düzenleyici devletler ekonominin yapısal özelliklerine müdahale etmeden piyasanın etkili bir şekilde işlemini sağlamak için gerekli parasal ve endüstriyel düzenlemeleri yaparken; kalkınmacı devletler planlı piyasa ekonomisi hedefleri doğrultusunda hareket ederler (Johnson 1982).

Benzer şekilde Alice H. Amsden, 1989 yılında Güney Kore’nin neden diğer “geç sanayileşen”³ ülkelerden bile daha hızlı kalkındığı sorusunun cevabını aramış ve kalkınma sürecinin son

² Williamson’ın Washington Konsensüsü prensipleri 10 reforma dayanmaktadır: (1) Bütçe açıklarını kapatmak için mali disiplin; (2) kamu harcamalarının önceliklerinde değişiklik yapılarak sübvansiyonların azaltılması; sağlık ve eğitimde harcamaların artırılması; (3) vergi reformu: vergi tabanlarının genişletilmesi ve vergi oranlarının düşürülmesi; (4) piyasa tarafından belirlenen pozitif reel faiz oranları; (5) piyasa tarafından belirlenen döviz kurları; (6) ticaretin serbestleştirilmesi ve ekonominin açılması (Williamson, sermaye akışlarının serbestleştirilmesine herhangi bir öncelik vermedi); (7) doğrudan yabancı yatırım üzerinde herhangi bir kısıtlama olmaması; (8) kamu işletmelerinin özelleştirilmesi; (9) ekonomik faaliyetin deregülasyonu; (10) mülkiyet haklarının garanti altına alınması. (Kaynak: (Serra and Stiglitz 2008)

³Amsden (1989), ilk kez Gerschenkron (1962) tarafından dile getirilen “geç kalkınma” kavramını genişletmiştir. Bu terim, yeni teknolojileri benimsemiş ülkelerle nasıl rekabet edileceğini 'öğrenme' yoluyla yakalamanın gerçekleştiği, belirli bir ekonomik kalkınma aşamasını ifade eder. Geç kalkınma, 18. yüzyılda Britanya’da meydana gelen sanayileşmeyi takip eden, teknolojik süreçlerin esas alınarak ve daha sonra da 19. yüzyılda Almanya ve ABD’de meydana gelen sanayileşmeyi takip eden yeni bir sanayileşme biçimi olarak belirtilmiştir.

derece karmaşık olmasına rağmen hızlı sanayileşmenin güçlü ve otorite sahibi bir devlet ile mümkün olduğuna vurgu yapmıştır (Amsden 1992). Alice Amsden, bu dönem için bazı hükümetlerin belirli sanayi sektörlerini geliştirmek için tarife koymak ve sübvansiyon vermek gibi bir dizi politika izlediğinin altını çizmiştir (Amsden 1992; Caldentey 2008). Örneğin, Doğu Asya'daki kalkınmacı devletler, ihracata yönelik üretim (Stubbs 2017) yapabilen güçlü bir özel sektöre dayanılarak oluşturulmuştur. Ayrıca Tayvan örneğinde olduğu gibi farklı sermaye yatırımlarının gerçekleştirilebilmesi için devletlerin pazar dinamiklerine uygun olarak piyasaya müdahale etmeleri önemli hale gelmiştir (Wade 2010).

Ziya Öniş'e göre, Doğu Asya kalkınmacı devlet anlayışında kurumsalcılar tarafından devletin otoritesi ve kapasitesi hakkında genel olarak "güçlü devlet" kavramı çerçevesinde gelişen bir tartışma vardır. Aslında bu tip bir devlet yapısı, çok sayıda küçük çıkar grubunun eşit ve sınırsız bir erişim ağına sahip olduğu çoğulcu demokrasiye dayanan bir devlete benzememektedir. Bu anlamda bakıldığında, kalkınmacı devlet demek sadece bürokratik kapasitesini ve gücünü baskı amacıyla kullanan devlet demek değil bununla birlikte kalkınmacı devlet, toplum nezdinde kendisi dışındaki diğer güç odakları ve devlet elitleri arasındaki dialog ve etkileşimi oluşturabilen devlet demektir (Öniş 1991). Metin Heper ise devletin değişmez ve tek tip olarak değil; ait olduğu kültürel ve siyasi yapılardan etkilenen ve bu nedenle çeşitli şekillerde var olabilen otoriteler olarak ele alınması gerektiğinin altını çizmektedir (Heper 1985). Bu bağlamda, Heper, güçlü devlet kavramı yerine otoritesi kutsal kabul edilen ve herşeyin üzerinde yer alan "aşkın devlet" anlayışı kullanılırken diğer taraftan otoritesine yüksek bir önem atfedilmeyen ve amacı toplumsal uzlaşmaya hizmet etmek olan "araçsal devlet" anlayışının da varlığından söz etmektedir (Heper 1985).

Kalkınmacı devlet kavramı içinde kurulan siyasi-sosyal bağların yönü o devletin tipolojisini vermesi açısından önemlidir. Örneğin Sabri Sayar, toplum içinde eşitlikçi yatay ağların bulunmasının modernleşmeye katkı sağladığını diğer taraftan eşitsizlik temelinde kurulan dikey ağların ise toplumsal bölünmelere yol açacağından modernleşmeyi getiremeyeceğini belirtmiştir (Sayar 1977). Fakat bu ağlar kalkınma süreçlerinin belirli dönemlerinde farklı şekillerde de ortaya çıkabilecektir. Bu anlamda, Ha-Joon Chang, kalkınma devletinin ekonomik ve politik ilişkilere müdahale ederek ekonomik kalkınma için sürdürülebilir sanayileşmeyi sağladıklarını savunmaktadır (Chang 1996). Hatta günümüzün kalkınmış ülkelerinden olan İngiltere ve ABD bile sanayileşme süreçlerinin ilk aşamasında devletleri tarafından uygulanan kalkınma politikalarından yararlanmışlardır (Chang 2002).

Dünya'da Washington Konsensüsü kapsamında, serbest piyasa ekonomisine dayalı prensipler önerilirken, kalkınmacı devlet, piyasayı ticaret odaklı planlama ve koordinasyona tabi tutmaya, uluslararası rekabet edebilirliği arttırmak için meritokratik bürokrasiler ile özel sektör arasındaki ilişkileri geliştirmeye çalışmıştır (Jayasuriya 1999; Leftwich 1995).

Post-Washington Konsensüsü Dönemi Kalkınmacı Devlet Anlayışı

1997 Asya mali krizinden itibaren Washington Konsensüsü çerçevesinde sanayi politikalarına (ekonominin yapısını etkilemeye yönelik devlet politikaları olarak tanımlanan) (Serra and Stiglitz 2008) ve artan finansal piyasa serbestleşmelerinin, özelleştirmelerinin ve mali serbestleştirme politikalarının ötesinde piyasaya güçlü devlet müdahalesine odaklanan reformlara karşı eleştiriler artmıştır. Bu kapsamda Dani Rodrik, Washington Konsensüsü'nün bu ilk başarısızlık dönemini prensiplerin sağlam şekilde uygulanmamasından kaynaklandığını belirterek; Soğuk Savaş sonrası ilk nesil Washington Konsensüsü uygulamaları nedeniyle ortaya çıkan finansal krizlerden sonraki döneme "Genişletilmiş Washington Konsensüsü (Augmented Washington Consensus)" adını vermiştir (Rodrik 2006; Rodrik 2007). Bu noktada eleştiriler genel olarak devlet kurumlarının finansal sektör ve ahlaki yozlaşmayı düzenleyici

yetkinliğe sahip olmamasından kaynaklandığı üzerinde yoğunlaşmıştır (Haggard 2015). Ayrıca devlet kurumları içindeki hesap verebilirliğin ve şeffaflığın öneminin kavranamaması ile daha demokratik bir devlet-iş dünyası dengesinin yaratılamaması giderek daha büyük sorunlar haline gelmiştir (Rodrik 2011; Woo-Cumings 2007). Asya krizi, sadece ekonomik büyüme ve sosyal hesap verebilirlikle değil aynı zamanda devlet kapasitesinin genel olarak arttırılması ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur (Haggard 2015).

1997 yılı Dünya Bankası Raporu, hem planlı hem de karma ekonomilerin hukukun üstünlüğü çerçevesinde kurumsal reformlar yapması gerektiğini vurgulamıştır (World Bank 1997). 2000'li yılların sonunda, "Doğu Asya Rönesansı: Ekonomik Büyüme İçin Fikirler" başlıklı yeni bir Dünya Bankası Raporunda ise bazı orta gelirli ülkelerin düşük gelirli ülkelerle ücretler açısından rekabet edemediklerini ve bu nedenle büyüme odaklı stratejilere ulaşamadıklarını vurgulanmıştır (Gill, Kharas, Bhattachali 2007). Tüm bunlar aslında ulusal ve uluslararası arenada devlet ve sermayedar arasındaki ilişkileri revize eden yeni bir kalkınma bakış açısının gerçekleştirilmesinin önemini ortaya koymuştur.

Bu yeni bakış açılarından birini ortaya koyan Peter Evans'a göre, başarılı bir endüstriyel dönüşüm için devlet bürokrasisinin ulusal çıkarlara odaklı kararlar alırken ve bu kararları uygularken anlayış olarak "içselleştirilmiş özerklik" (embedded autonomy)⁴'e sahip olması gerekmektedir (Evans 1995; Wright 1996). Kalkınmacı devletlerin herhangi bir sınıf müdahalesine gerek kalmadan, bürokratik yapısı ile farklı sosyal yapılar üzerine gerekli disiplini sağlayacağından zaten özerk bir yapıda olması gerekmektedir. Bu tür bir disiplin yapısının kökeninin belirli devlet-sınıf etkileşimine dayandığını öne süren ve devlet ile kalkınmaya katkı sağlayacak diğer kurumların temel rolünü belirten Peter Evans olmuştur. Peter Evans'a göre, bir devletin kalkınmacı bir otoriteyi oluşturup endüstriyel anlamda gelişmesi ve büyümesi için içselleştirilmiş özerklik'e sahip olması gerekmektedir. Devletlerin başarılı olabilmesi için kendi güç sınırlarını tanıması, küresel ekonomi ile gerçekçi bir bağının kurulması, içeride yer alan kurumların iyi nitelikte olması ve devlet kurumlarının toplumla yakın bağlarının olması gerektiği belirtilmiştir (Evans 1995).

Benzer şekilde, Ha-Juun Chang, kalkınmacı devleti "kalkınmada sürdürülebilirliği destekleyebilecek ekonomik, politik ilişkileri kurabilecek ve düzenleyebilecek bir devlet" olarak tanımlamıştır (Chang 1996). Chang'e göre, kalkınma için bir devletin mutlaka değişim için koordinasyon ve vizyon sağlaması, kurumsal yapı ve çatışma yönetimi gibi siyasi görevleri yerine getirmesi gerekmektedir (Evans and Heller 2015). Benzer şekilde, Michael Mann, kalkınma için devletin sahip olması gereken otonom gücü "alt yapı gücü" kavramı ile bütünleştirmiş ve bu kavramı "otoriter olsun ya da olmasın bir devletin, nüfuz eden ve kararlarını uygulayabilmek için sahip olması gereken kurumsal kapasitesi" olarak tanımlamıştır. Burada bahsedilen devlet gücü, kolektif ("toplum yoluyla edinilen güç") yani devletin altyapısıyla toplumsal hayatı koordine edebildiği güç anlamında kullanılmıştır (Mann 1984).

Washington Konsensüsü sonrası dönemdeki kalkınmacı devlet anlayışının en ayırt edici özelliği ise kalkınmanın bireylerle doğrudan ilişkili olduğudur. Örneğin bu kapsamda, Amartya Sen, yetenek yaklaşımı üzerinden kalkınmanın odağına bireyleri yerleştirmiş ve insan odaklı kalkınma kavramının öncülüğünü yapmıştır. Benzer şekilde, Peter Evans kişilerin yeteneklerinin ölçüsünde ekonomik kazanımlarının bulunduğu altını çizmiştir (Evans 1989, 2004). Bu nedenle, Washington Konsensüsü dönemi sonrası devlet, artık sadece ekonomik

⁴ Peter Evans'a göre içselleştirilmiş özerklik, bir devletin kalkınma amacıyla başarılı olabilmesi için kendi sınırlarını bilen, dışarıda küresel ekonomiyle gerçekçi bir ilişki kurabilirken içeride tutarlı bir organizasyonel yapıya sahip ve toplumla yakın bağ kurabilen özerkliği anlamına gelmektedir.

büyüme odaklı fiziksel üretimin artırılmasına dayalı amaçlarla hareket eden değil, meşruiyetini kurduğu nitelikli organizasyonel yapı ve toplumsal bağlardan alan bilgi ve teknolojik gelişmelerle yakından ilgili bir yapıya bürünmüştür (Lyord ve Cassey 2018).

1990'lı yıllardaki finansal krizlerden sonra devlet egemen bir liberalizmin önemi anlaşılmış ve bu amaç için devletlerin uygulanması gereken politika ve organizasyonel yapının nasıl olması gerektiği konusunda aşağıdaki maddeler üzerinde uzlaşa sağlanmıştır.

1. Devlet ve iş dünyası arasında kurulacak bir denge
2. Devlet görevlileri arasında oluşturulacak bir ortak akıl
3. Kaynakların ekonomik olarak bürokrasiye dağıtılması
4. Endüstriyel gelişme servisi kurulması ve yetkililerin takdirine göre kısıtlı kaynakların kontrolünün sağlanması (Wade 2010).

Devletlerin kalkınma için hâlâ ana aktörler olmasına rağmen, kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi istekli ve etkin kurumsal yapılarla birlikte ehil kapasiteye sahip devletlerin var olmalarını gerektirmektedir (Beeson 2017). Bu anlamda, devletin, piyasa oluşturma ve özel sektörün üstlenemediği kamu mallarını sağlama kabiliyetinin yanı sıra iyi bir koordinasyon yetkisinin olması önemlidir (SPERI Raporu 2017). Bir başka ifade ile kalkınmacı devletler, seçmenler ve ekonominin kilit sektörleri arasında geniş bir siyasi uzlaşmaya dayanan proaktif ve sürdürülebilir bir sanayileşme stratejisi izlemelidirler (Rowden 2019).

Günümüzdeki Kalkınmacı Devlet Anlayışı

Günümüzde giderek derinleşen küreselleşmenin yarattığı uluslararası siyasi ve ekonomik konjonktürün kalkınmacı devlet yaklaşımına aykırı olduğu ve bu devlet modelinin ancak Soğuk Savaş sırasında işe yaradığı iddia edilmesine rağmen, kalkınmacı devlet modelinin Soğuk Savaş sonrası dönemde daha da yararlı olabileceği görülmüştür (Hayashi 2010). Hatta soğuk savaş öncesinde ortaya atılan kalkınmacı devlet teorileri sosyal ilişkiler açısından, sınıf çatışmalarından ve uluslararası içerikten soyutlayarak ele alması bakımından eleştirilmiş, içeriğinin genişletilmesi gerekliliği ortaya atılmıştır (Mollaer 2016).

2008 Küresel Finans Krizi, devletin piyasaya müdahalede bulunmasını öngören Washington Konsensüsü neoliberal standartlarının doğru olduğunu göstermiştir (Debanes, Lechevalier, and Rundell, 2014). 21 Ocak 2012 tarihinde *The Economist* dergisinde yayınlanan “Devlet Kapitalizminin Yükselişi” isimli yazıda, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan farklı özelliklere sahip finans bölgelerine odaklanılarak buralarda devlet tarafından desteklenen ancak özel sektörde çokuluslu gibi davranan yeni türde melez yapıdaki şirketlerin yükselişine vurgu yapılmaktadır (The Economist 2012). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde halen uygulanmakta olan devlet destekli piyasa ekonomilerinde, yeni tür olarak gelişen bu aktörlerin ortaya çıkmasıyla birlikte devletin piyasa ile olan ilişkisinin daha karmaşık hale gelmesi, devletlerin piyasa ile iletişimde daha nitelikli bir yöntem uygulamasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Bishop 2013). Örneğin, devletler artık daha fazla piyasa odaklı politika ve kurumsal yapıları benimsemeye başlamış (Carroll 2017); tek tip geleneksel kalkınmacı devlet yaklaşımından ziyade “Çeşitlendirilmiş Piyasa Devleti” (Brenner, Peck, Theodore 2010) ya da “Girişimci Devlet” (Jacobs ve Mazzucato 2016) olarak literatüre giren devlet tipolojilerine doğru evrilmiştir.

Günümüzde sadece küresel anlamda sadece serbest piyasa ekonomisi kurallarının bulunmadığı hatta farklı iki sistem eşzamanlı olarak varlığını devam ettirebilmektedir. Bu iki sistemden ilkinin gelişmiş ekonomilerdeki “serbest piyasa sistemi”; diğerini ise gelişmekte olan ülkelerdeki (Çin, Rusya ve Basra Körfezi ülkelerindeki) “devlet kapitalist sistemi” olarak sınıflandırarak

açıklamak mümkündür. Uluslararası arenada varlığını sürdürmeye çalışan bu iki farklı ekonomik sistemin uygulamalarını özellikle gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere karma olarak birçok ülkede ortaya çıkmaktadır (Bremmer 2010).

Aslında bu yeni ortaya çıkan durum, 2008 krizi sonrası Batı liberal kapitalizminin girdiği sıkıntılı sürecin gelişmekte olan pazarlarda yeni devlet kapitalizmi biçiminin yükselişine neden olmasından kaynaklanmaktadır. Çin'in ve diğer gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ağırlığı, G7 ekonomilerine yetişmeye hatta aşmaya başladığından, küresel ekonomik sistem, G7'nin daha az egemen olduğu "tek kutuplu" dan "çok kutuplu" bir yapıya doğru kaymıştır.

Bunların yanında günümüzde kalkınmacı politikaların değişmesinde ve kalkınmacı dış politika alanlarının daha da önemli hale gelmesine neden olan diğer faktörleri iklim değişikliği ve çevresel problemler ile artan dijitalleştirme ve küresel salgının getirdiği problemler olarak sıralabiliriz. Bu nedenlerle, küresel bağlamda, kalkınma hedeflerine ulaşmayı sağlamak amacıyla kapsayıcı devlet-toplum ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik yapısal dönüşümün temelini oluşturan sosyal sözleşmelerde değişiklik yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Özetle, 1980'li yıllar itibarıyla Washington Konsensüsü prensipleri çerçevesinde oluşturulmaya çalışılan uluslararası liberal ekonomik düzen kurallarının tüm ülkeler nezdinde aynı etki elde edileceği düşünülmesine rağmen küresel düzeyde karşılaşılan krizler ile birlikte bu düşünceler terkedilmiştir. 2008 mali krizi sonrasında ekonomik entegrasyonlar, finansal küreselleşme ve düzenlemelere uyum konularında yol kat edilirken uluslararası işgücü hareketliliği gibi konularda henüz istenen düzeye gelinebilmiştir. Küreselleşmenin ne boyutta genişlediğinin analiz edilmesinden ziyade asıl üzerinde durulması gereken, uluslararası sistem içinde dışlanan gruplara daha fazla demokratik hak ve özgürlüklerin verildiği toplum sözleşmelerinin yeniden gözden geçirilmesi ve halen ekonomik anlamda karlı görünen alanlarda küresel düzeyde rekabete girilebilmesi için neler yapılabileceğidir (Serra ve Stiglitz 2008). Bu nedenle, meşruiyeti daha fazla sorgulanmaya başlanan, ticari bir aktör gibi piyasada daha serbest hareket alanı bulan ve ülkeden ülkeye farklı özellikleri ile ortaya çıkan kalkınmacı devlet'ler tarafından uygulanan dış politika, uluslararası politik ekonomik normların yeniden tanımlanabilmesi için giderek daha önemli hale gelmiştir.

Kalkınma ve Dış Politika

Kalkınma Kavramı

Kalkınma kavramı, Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğüne göre; “Bir ekonomide halkın değer yargıları, dünya görüşü ile tüketim ve davranış kalıplarındaki değişimleri içerecek biçimde toplumsal ve kurumsal yapıda dönüşüme yol açan büyüme” (Türk Dil Kurumu 2019) olarak tanımlanmış olup, İngilizce karşılığında ise “Özellikle sosyal ve ekonomik koşulların her ikisinin birden iyileşmesine bağlı olarak ekonominin daha gelişmiş bir hale geldiği süreçtir.” (Cambridge Sözlük 2019) şeklinde ifade edilmiştir.

Kalkınma kavramına ilişkin yapılan tanımlamalarda nesnel ve net bir çerçeve belirlemek zor bir konudur. 20. yüzyıl ve özellikle son altmış yıl içinde, kalkınma kavramının anlamı büyük dönüşüm geçirmiştir. Kalkınma çerçevesinde 1950'lerden itibaren benimsenen salt ekonomik büyüme odaklı yaklaşımlar, ekonomik büyüme gösteren ülkelerde işsizliğin de artmasının getirdiği tutarsızlıkla birlikte 1970'lerden itibaren terk edilmeye başlanmıştır (Turhan 2020). Özellikle 1900'lerin ortalarından itibaren bazı uluslararası kalkınma örgütleri tarafından gelire dayalı yaklaşımlar ile insan haklarına dayalı yaklaşımlar birleştirilmiştir. Zaman içerisinde GSYİH'nin yüksek olmasının, yaşam kalitesi ve yeteneklerin geliştirilmesi ortamlarının sağlanması için bir ön koşul olduğu kabul edilse de tek başına yeterli olmadığı görülmüştür.

Bu nedenledir ki, Amartya Sen, 1999 yılında yayınlanan “Development as Freedom” (Özgürlükle Kalkınma) adlı kitabında, bireyi kalkınmanın merkezine yerleştirerek insan özgürlüğü hedefine ulaşmanın kalkınmanın hem birincil ve en önemli amacı hem de yöntem olarak tanımlamış ve kendinden önce kalkınma kavramına ilişkin yaygın olarak vurgu yapılan ekonomi boyutunu yalnızca kalkınmanın nihai olan amacı özgürlük’e ulaşmada kullanılan araçlardan sadece biri olarak görmüştür (Sen 1999).

Kalkınma kavramı genellikle yüksek ekonomik büyüme ile ilişkilendirilse de kalkınmacı devlet kavramı son otuz yıl boyunca değişmiştir (Evans ve Heller 2015). Günümüzde ise bu kavram, değişimin düzensiz, çelişkili ve potansiyel olarak olumsuz sonuçlarına dikkat ederek, eleştiri odağı olmasının yanında progresif/ilerleyici değişimi kapsamaması nedeniyle normatif bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Giderek daha da yoruma açık hale gelen bu kavramdan bahsederken devletler, çok taraflı kuruluşlar, devlet dışı kuruluşlar, çok uluslu şirketler, küçük ölçekli işletmeler, sosyal kuruluşlar, gönüllüler ve daha fazlası dahil olmak üzere çeşitli aktör grubunu kapsamaması gerektiğinin önemi artmaktadır.

Dış Politika Kavramı

Dış politika, en yalın haliyle devletin diğer devletlerle veya devlet dışı aktörlerle olan ilişkileriyle ilgili yaptığı açıklama ve eylemlerden oluşmaktadır.

George Modelski’ye göre, dış politika kararlarının formüle edilip yürütülmesi planlanan bir sistem olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, karar vericiler dış politika oluşturma sürecinde önemli unsurlar haline gelmektedir. İlaveten, G. Modelski, politikaların kesinlikle belirli prensiplerin kapsamında formüle edildiğini ve daha önceden belirlenen hedeflerle yapılması gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla dış politika denildiğinde, şu kavramlara dikkat etmek gerekecektir:

1. politika yapıcılar,
2. amaçlar,
3. ilkeler,
4. uygulama gücü ve
5. dış politikanın formüle edilip uygulandığı kapsam. hangi bağlamda formüle edildiği ve uygulandığı (Modelski 1962).

Dış politika, karar alma süreçleri sonunda uygulamaya alınan bir kavramdır. Devletler, dış politika oluşturma sürecinde içeride ve dışarıda gelişen olaylar ile karar vericilerin yetenekleri ölçüsünde manevra alanına sahiptir. Politika kararları oluşturma sürecinde uygulanan modellere bakıldığında, dışarıdan etki eden etmenlerin dışında karar alıcıların yapısının da büyük etken olarak ortaya konduğu açıktır (İpek 2018). Bu süreçte hem iç politika yapısı hem de devlet dışı aktörlerin önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Kalkınmacı Dış Politika⁵

Yukarıda ifade edilen “kalkınma” ve “dış politika” kavramlarını birleştirici bir söylem olarak “Kalkınmacı Dış Politika” devletlerin “Dış”⁶ alanda uyguladıkları “Kalkınmacı” yönelimdeki “Politikaları”⁷ şeklinde ifade edilebilecektir.

Bu iki kavramın birlikte kullanıldığı çalışmalarda, daha çok kalkınma yardımları çerçevesinde yapılan dış politika faaliyetlerinin ele alındığı görülmüş olup, bağışçı devletlerin bağış alan devletler üzerindeki kalkınma etkisi araştırılmıştır⁸. Bununla birlikte, devlet kurumları içinde dış politika ve kalkınmadan sorumlu olan birimlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin kurumsal bakış açısı ile incelendiği çalışmalar da bulunmaktadır⁹.

Diğer taraftan, son yıllarda kalkınma ve güvenlik kavramları arasındaki nedensellik bağının daha da güçlendiğine ilişkin rapor ve politikaların üretildiği görülmektedir. Güvenlik ve kalkınma arasındaki bağlantının daha sık görünür olmasının arkasında yatan neden, uluslararası terör, göç, şiddet, hastalık ve benzeri sorunların genellikle az gelişmiş ülkelerden kaynaklanmasına dayandırılmasıdır¹⁰.

“Kalkınmacı Dış Politika” kapsamında yapılan literatür incelemeleri sonucunda, aşağıdaki tabloda yer alan 4 makalenin dolaylı ya da doğrudan bu kavrama değindiği görülmüştür. Yapılan bu çalışmalarda, Güney Afrika tarafından uygulanana kalkınmacı dış politikaların farklı tarihsel süreçler içerisinde karşılaştırmalı olarak analiz edildiği, Türkiye ve Brezilya’nın uyguladığı kalkınmacı dış politikaların karşılaştırılarak analiz edildiği tespit edilmiştir.

---

⁵ “Developmental Foreign Policy” kavramının “Kalkınmacı Dış Politika” olarak Türkçe’ye çevrilmesinin nedeni “Development” kavramının hem ekonomik gelir artışını temsil eden “Büyüme” hem de toplumsal pozitif ilerlemeyi temsil eden “Gelişme” kavramlarını kapsayıcı şekilde interdisipliner bir yorumla “Kalkınma” olarak çevrilmesidir.

⁶ Dış alanda yer alan tüm aktörler (Bölgesel Örgütler, Diğer Devletler, İnsanlar, Toplumsal Gruplar, Sivil Toplum, İş Dünyası vb.)’i kapsayıcı şekilde kavramsallaştırılmıştır.

⁷ Yönelimler doğrultusunda uygulanan tüm taahhütler ve planlamaları kapsayıcı şekilde kavramsallaştırılmıştır.

⁸ Örnek çalışma için bakınız: Maxwell, Simon. 2007. “How Do Development and Foreign Policy Connect?”. Erişim : 30/10/2020 <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/794.pdf>

⁹ Örnek çalışma için bakınız: Hyman, Gerald, 2010, “Foreign Policy and Development”, Erişim : 30/10/2020 <https://www.csis.org/analysis/foreign-policy-and-development>

¹⁰ Örnek çalışma için bakınız: Barrett, Riley. 2018, “The Development-Security Nexus: An Exploitative Past and Present”, Erişim: 23/10/2020, <https://www.e-ir.info/2018/07/24/the-development-security-nexus-an-exploitative-past-and-present/>

Tablo 1. “Kalkınmacı Dış Politika” Kavramına Doğrudan ve Dolaylı olarak Yer Veren Çalışmalar

<i>Yayın Yılı</i>	<i>Yazar</i>	<i>İncelenen Ülke</i>	<i>Başlık</i>
2005	Chris Landsberg	Güney Afrika	Toward a Developmental Foreign Policy? Challenges for South Africa's Diplomacy in the Second Decade of Liberation
2016	Chris Landsberg ve Costa Georghiou	Güney Afrika	The foreign policy and diplomatic attributes of a developmental state: South Africa as case study
2017	Alexandre Piffero Spohr ve André Luiz Reis da Silva	Brezilya/Türkiye	Foreign Policy's Role in Promoting Development: the Brazilian and Turkish Cases
2017	Christopher Isike ve Olusola Ogunnubi	Güney Afrika	South Africa's foreign policy aspirations and the National Development Plan (NDP 2030): the role of soft power

Güney Afrika, 1994 yılında Mandela'nın seçim başarısı ile birlikte yeni ortaya çıkan siyasi atmosfer içinde yoksulluk, eşitsizlik, işsizlik gibi kalkınma problemleri ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Aynı dönemde uluslararası ekonomik düzende yaygınlaştırılmaya çalışılan Washington Konsensüsü kuralları, ülkenin kendine özgü yapısal uyum rejimleri ile kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi için kısıt yaratan yabancı bir ajanda olarak dayatıldığından büyük bir problem oluşturmuştur. Chris Landsberg, 2005 yılında “Kalkınmacı Dış Politika” kavramını literatüre kazandırırken demokratikleşme süreçleri hızlanan Güney Afrika devletinin uluslararası saygınlık kazanma ve kabul görme amacıyla dış politikalarını kalkınma hedefleri doğrultusunda uyguladığının altını çizmiştir (Landsberg 2005). Kalkınma hedeflerine yönelik uyguladıkları dış politikaları ile uluslararası platformda saygın ve prestijli bir yer edinebilmek için barış kurucu, demokratik ve uzlaşmacı bir rol üstlenmeye çalışmıştır. Özellikle öncelikli olarak Güney ülkeleri nezdinde olmak üzere Güney-Güney ve Kuzey-Güney ilişkilerinde yürütülen dış politika uygulamalarında bu yaklaşım ön planda yer almıştır.

Landsberg, Kalkınmacı Devlet yaklaşımı çerçevesinden literatüre kazandırdığı “Kalkınmacı Dış Politika” kavramını aşağıdaki özellikler ile tanımlamıştır. O'na göre kalkınma amacına yönelik olarak oluşturulmuş bir dış politikada; kalkınmacı devlet,

1. Uluslararası politik arenada, öncelikle kalkınma konusunu ön plana çıkarmaya çalışması yanında geleneksel dış politika konuları (devlet güvenliği, insani güvenlik) ile kalkınma meseleleri arasında denge kurulmasına dikkat etmeden,
2. Gelişmekte olan ülkeler ile ortak iş birliği yapan yenilikçi ve uluslararası ajandayı kalkınma konuları üzerinde yeniden şekillendirebilen,
3. Küresel politik ekonomik konulara karşı ekonomik hakimiyetlerini kazanabilmeleri için Güney-Güney ekseninde ortak bir iş birliği oluşturan,

4. Kalkınma için gerekli olan dış sermaye ve kaynak transferlerini sağlayabilen ve
5. Güvenlik ve barışın kalkınma için önemli olduğunun farkında olan

bir yapıya sahip olmalıdır. Landsberg'e göre serbest piyasa koşullarını oluşturan, özel sektör ile iş birliği içinde bulunan ve ekonominin gelişmesi için piyasa düzenlemelerini yaparak önemli roller üstlenen kalkınmacı devlet olmadan bir devletin kalkınmacı dış politika yürütmesi mümkün değildir. Bu anlamda, kalkınmacı devlet; kalkınma öncelikli bakış açısına sahip, kalkınma için gerekli olan yerli ve dışsal kaynaklara ulaşabilen, kalkınma için uluslararası toplumun beklentisinden ziyade kendi toplumunun eğitim, sağlık, yoksullukla mücadele gibi beklentilerini temel alan ve bu doğrultuda sosyo-ekonomik eşitliği sağlamak amacıyla etkin kaynak dağılımı yapabilen devlettir.

Landsberg, 2005 yılındaki bu çalışmasında, Kalkınmacı Dış Politika'nın detaylandırılabilmesi amacıyla 2000'li yıllar ile birlikte, Güney Afrika Başkanı Thabo Mbeki öncülüğünde etnik çatışmalara dayalı bölgesel güvenlik problemleri başta olmak üzere stratejik sorunların çözülmesine ilişkin programlar ile kalkınma programlarının nasıl bütünleştirilmeye çalışıldığına ve eşitlik ilkesi çerçevesinde ortak ajanda ve ortak ses oluşturulabilmesi amacıyla Kuzey-Güney ve Güney-Güney eksenlerinde insan odaklı, kurumsal devlet kapasitesinin önemine inanan ve çok taraflı kalkınmacı dış politika uygulanmalarının neler olduğuna ilişkin örneklerle yer vermiştir.

2016 yılında bu defa Costa Georghiou ile birlikte hazırladığı "The foreign policy and diplomatic attributes of a developmental state: South Africa as case study" adlı makalesinde Landsberg, kendini "Kalkınmacı Devlet" olarak deklare eden Güney Afrika'nın dış politikasının da kalkınma odaklı diplomatik faaliyetlerden oluşması gerektiğinin altını çizmiştir. Ekonomik, ticari ve kamu diplomasisi alanındaki faaliyetlerinin kalkınma amacına dönük olarak başarıyla gerçekleştirilebilmesi için eski diplomatik söylemlerin terkedilerek meritokratik stratejik kapasite ile oluşturulmuş yeni diplomatik faaliyetlerden bahsedilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Landsberg ve Georghio 2015). 2005 yılından 2015 yılına kadar Güney Afrika'nın uyguladığı kalkınmacı dış politika faaliyetlerini analiz eden Landsberg ve Georghiou, P. Evans'ın içselleştirilmiş otonomi kavramının, meritokratik devlet yapısının ve devlet kapasitesinin önemine vurgu yapmış; tüm bu kavramlar değerlendirildiğinde Güney Afrika'nın kalkınmacı devlet olma yolunda halen devam eden bir süreç içerisinde olduğunu belirtmiştir. Kalkınmanın; yüksek kalitede, güvenilir devlet örgütleri ve sivil toplumdaki gelişmiş uzmanlar ile gerçekleştirilebileceğini; bu bağlamda Güney Afrika'nın Uzak Doğu modeline yakın bir model oluşturduğu ispatlanmaya çalışmıştır.

Literatürde yer alan "Kalkınmacı Dış Politika" çalışmalarına bakıldığında, bu kavrama dayalı olarak oluşturulan en belirgin parametrelere sahip modelin Alexandre Piffero Spohr, André Luiz Reis da Silva tarafından ortaya konduğu görülmüştür. Bu çalışmada, kalkınma için dış politikanın rolü analiz edilmiş ve aşağıda belirtilen kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi için 6 adet dış politika faaliyet çizgisinin bulunduğu belirtilmiştir.

1. Ticari teşvikler,
2. Yatırım politikaları,
3. Ekonomik, Finansal ve Ticari anlaşmalar,
4. Doğal Kaynaklar
5. Uluslararası İş birlikleri ve
6. Uluslararası Projeler (Spohr ve Silva 2017)

Yukarıda sayılan kalkınmaya ilişkin 1, 2 ve 3 numaralı maddeler ekonomik alanda; 4,5 ve 6 numaralı maddeler ise politik alanda gerçekleştirilebilecek faaliyetler olarak ifade edilmiştir. Ekonomik alandaki faaliyetler doğrudan kalkınma stratejisini etkilerken politik alandaki faaliyetlerin dolaylı olarak ekonomik alandaki faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesine olumlu katkıda bulunduğu belirtilmiştir. Bu çalışma yürütülen kalkıncı dış politika faaliyetleri çizgilerini aşağıdaki tabloda ifade edilen iki alan üzerinden ulaşılmaya çalışılan nihai kalkınma hedefleri doğrultusunda gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Esas itibarıyla ekonomik alandaki hedeflerin doğrudan kalkınma ile ilişkisinin bulunduğu düşünülmesine rağmen politik alandaki hedeflerin kalkınma ile olan ilişkisi net olarak ortaya konulamamış ve faaliyet çizgilerinin analizi sayısal verilerden çok yapılan mülakatlar çerçevesinde yapılmaya çalışılmıştır.

Tablo 2. Kalkınma İçin Dış Politika Faaliyet Çizgileri

Dış Politika	Ekonomik Alan	Ticari Teşvikler
		Yatırım politikaları
		Ekonomik, Finansal ve Ticari Anlaşmalar
	Politik Alan	Doğal Kaynaklar
		Uluslararası İş birlikleri
		Uluslararası Projeksiyon

Kaynak: (Spohr 2017)

Yukarıda yer alan tabloda gösterilen Kalkınma İçin Dış Politika Faaliyet Çizgilerinin kapsamı aşağıdaki şekilde ifade edilebilecektir:

Birinci dış politika faaliyet çizgisi olan “Dış Politika_Ekonomik Alan_Ticari Teşvikler” kapsamında ülkelerin ticaretini ihracatını hem sayısal hem de nitelik olarak artırması için yeni pazarlar aranması, yerli ürünlerin rekabetinin artırılması, nitelikli işçi sayısının artırılması,

İkinci dış politika faaliyet çizgisi olan “Dış Politika_Ekonomik Alan_Yatırım Politikaları” kapsamında ülkelerin hem ülkeye yapılan yabancı doğrudan yatırımların artırılması hem de ülkenin yurtdışındaki yatırımlarının teşvik edilmesi,

Üçüncü dış politika faaliyet çizgisi olan “Dış Politika_Ekonomik Alan_Ekonomik, Finansal ve Ticari Anlaşmalar” kapsamında ülkelerin ticaret kısıtlamaları veya fikri mülkiyet hakları rejimleri gibi gelişmiş Kuzey’in dayattığı kurallardan ayrı politika kurabilmesi,

Dördüncü dış politika faaliyet çizgisi olan “Dış Politika_Ekonomik Alan_Politik_Doğal Kaynaklar” kapsamında ülkelerin doğal kaynak arama haklarını kullanmalarını

Beşinci dış politika faaliyet çizgisi olan “Dış Politika_Politik Alan_Politik_Uluslararası İş Birlikleri” kapsamında ülkelerin teknolojiye erişiminin sağlanması, kaynak arama projelerinin oluşturulması ya da eşitsizliğin azaltılması gibi hedeflerle dış politikalarında işbirliği geliştirme projelerinin bulunması ve

Altıncı dış politika faaliyet çizgisi olan “Dış Politika_Politik Alan_Politik_Uluslararası Projeksiyon” kapsamında özellikle gelişmekte olan ülkelerin otonomisinin sağlanması.

Söz konusu bu faaliyet çizgileri kapsamında yürütülen politikalar çerçevesinde, kalkınma hedefleri ve dış politika uygulamaları arasında oluşturulmaya çalışılan nedensellik bağı çok net olmayan bir model kullanılarak, mülakat tekniği ile toplanan bilgiler ışığında kalkıncı dış

politika çerçevesinde yorumlanmış ve bu kapsamda Türkiye ve Brezilya'nın karşılaştırması yapılmıştır.

Diğer taraftan, literatürde kalkıncı dış politika kapsamında gerçekleştirilen son çalışma ise Christopher Isike ve Olusola Ogunnubi tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada, Güney Afrika 2030 milli kalkınma planı çerçevesinde yumuşak güç bağlamında gerçekleştirilen dış politika uygulamaları incelenmiş ve Çin örneğinden yola çıkılarak Güney Afrika'nın yumuşak güce daha fazla önem vermesinin uluslararası sistem içindeki yerini prestij anlamında yükselteceğini belirtmiştir (Isike ve Ogunnubi 2017). Bu çalışmada Güney Afrika'nın dış politikası sadece yumuşak güç üzerinden ve kalkınma planı kısıtında incelendiğinden genel bir model oluşturulabilmesine imkan vermemektedir.

Sonuç ve Öneri

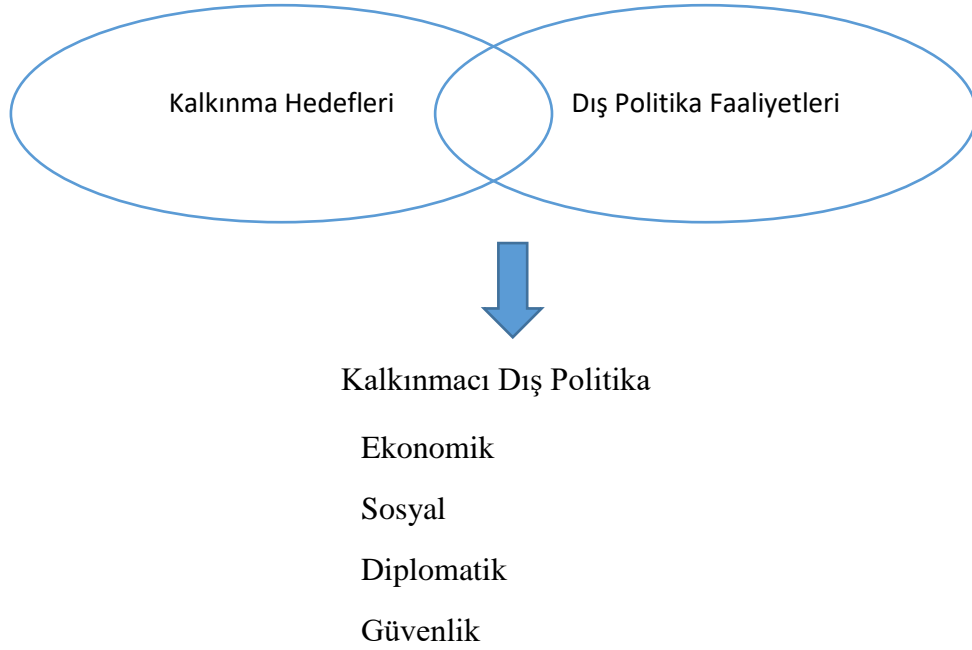
Küresel ekonomik düzenin daha parçalı ve hibrit bir yapıya bürünmesi ile birlikte özellikle gelişmekte olan ülkeler için kalkıncı devlet yaklaşımı çerçevesinde ekonomik, sosyal, diplomatik ve güvenlik boyutlarını içeren kalkıncı dış politika uygulamaları gerçekleştirilebilmek önemli hale gelmiştir.

Kalkıncı Devlet yaklaşımı çerçevesinde “Kalkıncı Dış Politika” kavramının analizini doğrudan ya da dolaylı olarak inceleyen toplam 4 çalışma bulunmak olup, Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde “Kalkıncı Dış Politika” kavramına ilişkin olarak tek tek ülke uygulamalarının genel bir perspektiften ele alındığı, 2000'li yıllar itibarıyla kalkıncı devlet olma arayışı içerisine giren Güney Afrika uyguladığı kalkıncı dış politikaların farklı tarihsel süreçler içerisinde karşılaştırmalı olarak analiz edildiği, Türkiye ve Brezilya'nın uyguladığı kalkıncı dış politika parametrelerinin içeriği net olmayan bir model içerisinde karşılaştırıldığı, kalkınma ile güvenlik kavramlarının birlikte değerlendirilen ve kalkınma yardımları çerçevesinde bağış alan ülkelere bu bağışların kalkınma etkisinin analiz edildiği birçok çalışmanın bulunduğu görülmüştür.

Kalkıncı devlet yaklaşımından hareketle “Kalkıncı Dış Politika” kavramının literatür araştırmasını yapan ve kalkınma ve dış politika kavramlarını birlikte değerlendirerek kalkınma hedefleri ile dış politika uygulamaları arasında ölçümlenebilir doğrudan bir bağ kurulup kurulamayacağına ilişkin ekonomik, diplomatik, güvenlik ve sosyal boyutlar üzerinden yapılan herhangi bir çalışma bulunmadığı görülmüştür.

Aşağıdaki figürde gösterildiği şekilde “Kalkınma Hedefleri” ve “Dış Politika Faaliyetleri” arasındaki bağlantının dört ana boyut ve aşağıdaki tabloda belirtildiği gibi her bir boyut için belirlenecek alt parametreler üzerinden oluşturulacak “Kalkıncı Dış Politika” kavramsal modellenmesi üzerinden niteliksel ve niceliksel olarak ölçümlenmeye çalışılmasının literature katkısı anlamında faydalı olacağı düşünülmektedir.

Şekil 1.

“Kalkınmacı Dış Politika” kavramına ilişkin unsurların, araçların ve dinamiklerin ortaya koyulabilmesi amacıyla ekonomik, sosyal, diplomatik ve güvenlik ana boyutları altında belirlenen alt parametreler (ekonomik: ticaret, finans ve yatırım, teknoloji ve inovasyon, doğal kaynaklar; sosyal: sivil toplum, akademi, iş örgütleri, kültürel, eğitimsel ve tarihsel olarak; diplomasi: küresel yönetişime katkısı, uluslararası ittifaklar, kalkınma ittifakları, yumuşak güç uygulamaları; güvenlik: barış gücü kuvvetlerine katılım, bölgesel ve uluslararası güvenlik) ilerleyen dönemlerde bu model çerçevesinde bir yol haritası belirlenebilmesi amacıyla faydalı olacaktır.

Tablo 3. Önerilen Model

Kalkınmacı Dış Politika	Ana Parametreler	Alt Parametreler
Kalkınma Hedefleri	Ekonomik	Ticaret Politikaları
		Finans ve Yatırım
		Teknoloji ve İnovasyon
		Doğal Kaynaklar
Sosyal	Sivil Toplum ve Akademi	
	Özel Sektör İşbirliği	
	Kültür ve Eğitim	
Dış Politika Faaliyetleri	Diplomatik	Küresel Yönetişime Katkı
		Uluslararası İş Birlikleri
		Kalkınma İş Birlikleri
		Yumuşak Güç
	Güvenlik	Barışgücü Faaliyetleri
		Arabuluculuk Faaliyetleri
		Bölgesel ve Uluslararası Anlaşmalar

Kaynakça

- Amsden, Alice H. 1989. "Asian Next Giant, South Korea and Late Industrialization," 394.
- Barrett, Riley. 2018. "The Development-Security Nexus: An Exploitative Past and Present", Erişim : 23/10/2020, <https://www.e-ir.info/2018/07/24/the-development-security-nexus-an-exploitative-past-and-present/>
- Beeson, Mark. 2017. "What Does China's Rise Mean for the Developmental State Paradigm?" In *Asia after the Developmental State*, edited by Toby Carroll and Darryl S. L. Jarvis, 1st ed., 174–98. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316480502.008>.
- Bishop, Matt, 2013. "The state, capitalism and development", Erişim: 14/03/2019 <http://speri.dept.shef.ac.uk/2013/03/21/state-capitalism-development/>
- Bremmer, Ian, 2010. "The end of Free Market", Erişim: 30/10/2020 <https://foreignpolicy.com/2010/05/11/the-end-of-the-free-market-2/>
- Brenner, N., Peck, J., & Theodore, N. 2010. "Variegated neoliberalization: geographies, modalities, pathways" *Global networks* 10 (2): 182-222.
- Caldentey, Esteban Pérez. 2008. "The Concept and Evolution of the Developmental State." *International Journal of Political Economy* 37 (3): 27–53. <https://doi.org/10.2753/IJP0891-1916370302>.
- Cambridge sözlük, "kalkınma", Erişim: 30/09/2019 <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/economic-development>
- Carroll, Toby. 2017. "Late Capitalism and the Shift from the 'Developmental State' to the Variegated Market State." In *Asia after the Developmental State*, edited by Toby Carroll and Darryl S. L. Jarvis, 1st ed., 93–123. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316480502.005>.
- Chang, Ha-Joon. 1996. *The Political Economy of Industrial Policy. Repr. (with alterations)*. Basingstoke: Macmillan.
- Chang, H. J. 2002. *Kicking away the ladder: development strategy in historical perspective*. Anthem Press.
- Civelekoğlu, İlke. n.d. "Washington Uzlaşısı Sonrası Dönemde Devletin Değişen Rolü ve Bir Türkiye Değerlendirmesi," 21.
- Debanes, Pauline. 2018. "Layering the Developmental State Away?," 27.
- Debanes, P., S. Lechevalier, ve E. Rundell, 2014. "Resurgence of the Concept of the Developmental State: Which Empirical Reality for Which Theoretical Revival?" *Critique internationale* (2): 9-18.
- Evans, Peter B. 1989. "Predatory, Developmental, and Other Apparatuses: A Comparative Political Economy Perspective on the Third World State." *Sociological Forum* 4 (4): 561–87. <https://doi.org/10.1007/BF01115064>.

- . 1995. *Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation*. Princeton Paperbacks. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Evans, P.B., ve P. Heller. 2015. "Human development, state transformation and the politics of the developmental state (draft)." In *The Oxford handbook of transformations of the state*, edited by S. Leibfried, F. Nullmeier, E. Huber, & M. Lange, 691-713. Oxford: Oxford University Press.
  - Gill, Indermit Singh, Homi J. Kharas, and Deepak Bhattasali. 2007. *An East Asian Renaissance: Ideas for Economic Growth*. Washington, DC: International Bank for Reconstruction and Development/World Bank.
  - Jacobs, M., & Mazzucato, M. ed. 2016. *Rethinking Capitalism: Economics and Policy for Sustainable and Inclusive Growth*
  - Jayasuriya, K. 1999. "Globalization, law, and the transformation of sovereignty: The emergence of global regulatory governance." *Indiana Journal of Global Legal Studies* 6 (2): 425-55.
  - Haggard, Stephan. 2015. "The Developmental State Is Dead: Long Live the Developmental State!" In *Advances in Comparative-Historical Analysis*, edited by James Mahoney and Kathleen Thelen, 39–66. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316273104.003>.
  - Hayashi, Shigeko. 2010. "The Developmental State in the Era of Globalization: Beyond the Northeast Asian Model of Political Economy." *The Pacific Review* 23 (1): 45–69. <https://doi.org/10.1080/09512740903398330>.
  - Heper, Metin. 1985. *The State Tradition in Turkey*. Walkington North Humberside: The Eothen Press.
  - Hyman, Gerald. 2010, "Foreign Policy and Development", Erişim: 30.10.2020 <https://www.csis.org/analysis/foreign-policy-and-development>
  - Isike, Christopher, and Olusola Ogunnubi. 2017. "South Africa's Foreign Policy Aspirations and the National Development Plan (NDP 2030): The Role of Soft Power." *Journal of Contemporary African Studies* 35 (3): 284–302. <https://doi.org/10.1080/02589001.2017.1326698>.
  - İpek, Özlem. 2018. "Dış Politikada Medyanın Rolü, *Lectio Socialis* 2, no. 2 (July): 153-161, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/516065>.
  - Landsberg, Chris. 2005. "Toward a Developmental Foreign Policy? Challenges for South Africa's Diplomacy in the Second Decade of Liberation." *Social Research* 72 (3): 723–56.
  - Landsberg, Chris, and Costa Georghiou. 2015. "The Foreign Policy and Diplomatic Attributes of a Developmental State: South Africa as Case Study." *South African Journal of International Affairs* 22 (4): 479–95. <https://doi.org/10.1080/10220461.2015.1124805>.
  - Leftwich, Adrian. 1995. "Bringing Politics Back in: Towards a Model of the Developmental State." *Journal of Development Studies* 31 (3): 400–427. <https://doi.org/10.1080/00220389508422370>.
  - Lloyd, Peter, and Cassey Lee. 2018. "A Review of The Recent Literature on the Institutional Economics Analysis of the Long-Run Performance of Nations: Institutional Economics Analysis of Long-Run Performance." *Journal of Economic Surveys* 32 (1): 1–22. <https://doi.org/10.1111/joes.12186>.

- Lopes, Carlos. 2012. “Economic Growth and Inequality: The New Post-Washington Consensus*.” *RCCS Annual Review*, no. 4 (October). <https://doi.org/10.4000/rccsar.426>.
- Mann, Micheal. 1984. "Tending the roots : nationalism and populism" *European Journal of Sociology / Archives Européennes de Sociologie / Europäisches Archiv für Soziologie* 25, (2): 185-213
- Maxwell, Simon. 2007. “How Do Development and Foreign Policy Connect?”. Erişim : 30.10.2020. <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/794.pdf>
- Modelski, George. 1962. *A Theory of Foreign Policy*. New York: Praeger.
- Mollaer, Ömer. 2016. “Developmental State: A Theoretical and Methodological Critique,” *Ekonomik Teori ve Analiz Dergisi* 1, (1): 1–12. <https://doi.org/10.25229/beta.265156>.
- Önis, Ziya, Alice H. Amsden, Frederic C. Deyo, Chalmers Johnson, and Robert Wade. 1991. “The Logic of the Developmental State.” *Comparative Politics* 24 (1): 109. <https://doi.org/10.2307/422204>.
- Öniş, Ziya, and Mustafa Kutlay. 2020. “The New Age of Hybridity and Clash of Norms: China, BRICS, and Challenges of Global Governance in a Postliberal International Order.” *Alternatives: Global, Local, Political* 45 no.3 (May): 123-142. 030437542092108. <https://doi.org/10.1177/0304375420921086>.
- Öniş, Ziya ve Fikret Şenses. 2009. “Küresel Dinamikler, Ülkeçi Koalisyonlar ve Reaktif Devlet: Türkiye'nin Savaş Sonrası Kalkınmasında Önemli Politika Dönüşümleri.” İçinde *Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma: Seçme Yazılar*, derleyen Fikret Şenses, 705-43. Çeviri, Tefik Koldaş. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Peter, Nunnenkamp. 2004. “How to Improve the Developmental Impact of Foreign Direct Investment: A Review.” *Review of World Economics* 140 (3): 525–33. <https://doi.org/10.1007/BF02665988>.
- Rodrik, Dani. 2006. “Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion? A Review of the World Bank’s.” *Journal of Economic Literature*, 15.
———. 2007. *One Economics, Many Recipes: Globalization, Institutions, and Economic Growth*. Princeton: Princeton University Press.
———. 2011. *The Globalization Paradox: Why Global Markets, States, and Democracy Can't Coexist*. Oxford ; New York: Oxford University Press.
- Rowden R., 2019, “Despite many changes in today’s modern global economy developmental states are needed more than ever.” *Development Economics*, Erişim : 15/03/2019, <https://developingeconomics.org/author/zoya2009/>
- Sayarı, Sabri.1977. *Patrons and Clients in Mediterranean Societies*, London: Duckworth.
- Schmidt, Lianne. n.d. “Putting the Developmental State on the SDG Agenda,” 37.
- Sen, Amartya. 1999. *Development as Freedom*. 1st. ed. New York: Knopf.
- Serra, Narcís, and Joseph E. Stiglitz, eds. 2008. *The Washington Consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance*. The Initiative for Policy Dialogue Series. Oxford; New York: Oxford University Press.

- Sheffield Political Economy Research Institute's (SPERI) Final Report of the Industrial Strategy Commission (2017) Raporu. Erişim: 15.03.2019, <http://industrialstrategycommission.org.uk/wp-content/uploads/2017/10/The-Final-Report-of-the-Industrial-Strategy-Commission.pdf>
- Spohr, Alexandre Piffero, André Luiz Reis da Silva, Universidade Federal do Rio Grande do Sul, Brazil, and Universidade Federal do Rio Grande do Sul, Brazil. 2017. "Foreign Policy's Role in Promoting Development: The Brazilian and Turkish Cases." *Contexto Internacional* 39 (1): 157–78. <https://doi.org/10.1590/s0102-8529.2017390100008>.
- Stubbs, Richard. 2017. "The Origins of East Asia's Developmental States and the Pressures for Change*." In *Asia after the Developmental State*, edited by Toby Carroll and Darryl S. L. Jarvis, 1st ed., 51–71. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316480502.003>.
- The Economist, 2012, "The Rise of State Capitalism", Erişim: 14/03/2019 <https://www.economist.com/leaders/2012/01/21/the-rise-of-state-capitalism>.
- Türk Dil Kurumu, Kalkınma, Erişim : 30.09.2019 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5d89b7c88cd337.13184767.
- Wade, Robert. 2010. "After the Crisis: Industrial Policy and the Developmental State in Low-Income Countries: Industrial Policy and the Developmental State." *Global Policy* 1 (2): 150–61. <https://doi.org/10.1111/j.1758-5899.2010.00036.x>.
- ———. 1990. "Economic Theory and The Role of Government In East Asian Industrialization," 450.
- World Bank. 1997. *World Development Report 1997: The State in a Changing World*. New York:Oxford: Oxford Univ. Press.
- Woo-Cumings, Meredith. 2007. "Neoliberalism and Institutional Reform in East Asia: A Comparative Study," 305.
- Wright, Erik Olin. 1996. Review of Peter Evans, *Embedded Autonomy*. *Contemporary Sociology*, 25 (2): 176-179.
- Yaşgöl, Yaşar Serhat. 2013. "Yeni Kalkınmacı Devlet Modeli Bağlamında Ulusal İlaç Politikası: Brezilya Deneyimi." *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi* 35 (2): 123-152. Doi No: 10.14780/iibdergi.201324462.